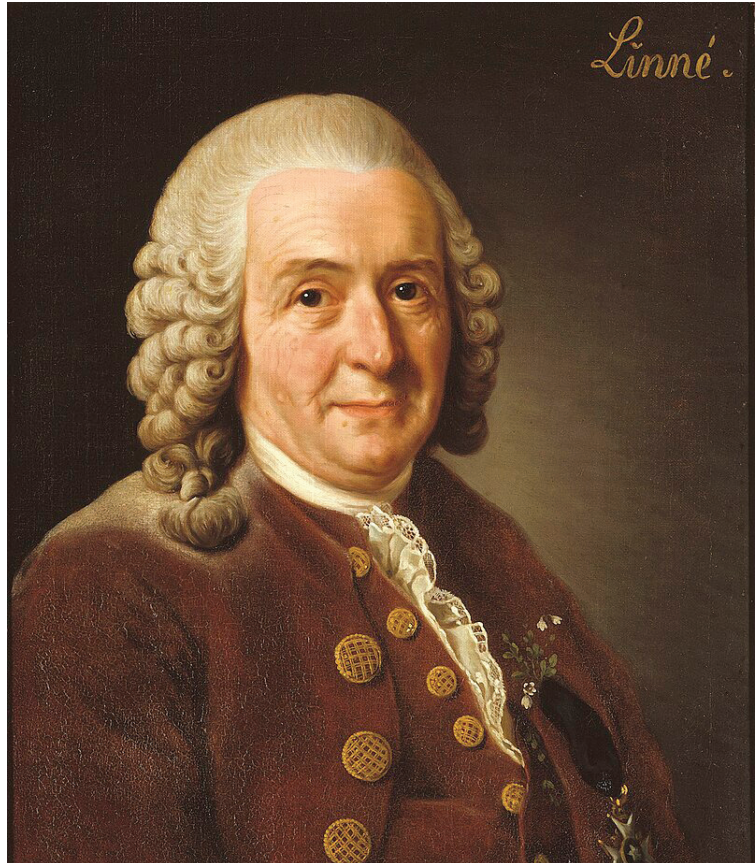


CSICSAY ALAJOS

A MEZŐK NÖVÉNY- ÉS ÁLLATVILÁGA – I. (7. RÉSZ)

Bevezetésképpen annyit el kell mondanom, ha az állatok és a növények világáról ejtünk szót, egyes élőlények esetében semmiképpen sem mellőzhetjük a rendszertanban elfoglalt helyüket. Ma már mindenkinek tudnia kell, hiszen már az általános iskolában tanulta, hogy az élőlények tudományos rendszertanát *Carl von Linné* (1707–1778) svéd botanikusnak köszönhetjük, aki *Systema Naturae* néven 1735-ben adta közre e máig pótolhatatlan művét, amit azóta, főleg a genetika újabb és legújabb felfedezései alapján, többször is módosítani kellett. De annyira sosem, hogy a rendszer kategóriáit lényegesen meg kellett volna változtatni, viszont a fajok besorolását több esetben is. A helyreigazítások ismertetése most nem lehet célom, csak abban az esetben hívom fel rájuk a figyelmet, ha némelyik élőlénynek a besorolása annyira eltér az eredetitől, hogy ezáltal a latin nevét is meg kellett változtatni. Az állatok ismertetésénél *Dr. Wéber Mihály* (1916–2000) 1994-ben kiadott Állatrendszertanára szoktam hivatkozni. A növényrendszertant azonban, amit a 20. század második felében tanultunk a főiskolán, *Dr. Soó Rezső* (1903–1980) által 1953-ban közreadott verzió szerint tanítottuk. Azóta ezt is többen átdolgozták, így ma már a nemzetközileg használt *Angiosperm Phylogeni Group* (APG) 2016-ban publikált IV. változatot tekintik hivatalosnak. Mindezt csak azért írom le, hogy akiket érdekelnek a mondandóim, tudják, minnek alapján lehet, azaz érdemes továbbgondolni azokat. Ám amiről a következőkben írni fogok, korántsem rendszertani probléma. Most inkább arról szeretnék szólni, hogy az utóbbi fél évszázad alatt úgy megváltoztak körülöttünk az élőlények életfeltételei, hogy némely fajokról azt kellene hinnünk, kipusztulófélben vannak. Szerencsére még nem, csak annyira megritkultak, hogy veszélyeztetve érezték magukat, és más élőhelyeket lettek kénytelenek keresni. Azt is mondhatnánk, menekülnek tőlünk. Csak mi, emberek tudjuk, hogy lassan már nem lesz nekik hová, ami ellen, ha akarnánk, sem tudnánk szinte semmit sem tenni. Azonban a szörnyülködésnél talán egy kicsivel többet kéne tenni, s amennyiben erre lehetőségünk nyílik, meg is kell cselekednünk.

Kezdeném azzal, hogy a biológia tananyagát (tantervét) mind az általános, mind a középiskolákban (gimnáziumokban) okvetlenül át kell dolgozni. Elsősorban azért, mert az eddigi nagyrész elavult, másrészt, mert nagyobb súlyt kell helyezni a környezeti ismeretekre. Ne csodálkozzunk rajta, hogy a felnőtt lakosságnak a zöme egyáltalán nem ismeri a körülötte élő madarakat, sem a mezei virágokat, fákat, de sajnos a parkok növényeit sem tudják egymástól megkülönböztetni. Annak idején túl korán kellett tanítani a sejtan, szövettan és főleg a szervtan túlkomplikált alapjait, anélkül, hogy a gyerekek ismerték volna az élőlények fajait. Meglátásom szerint ez abból adódhatott, hogy a lakosság zöme falvakban élt, ezért már az egészen kicsi gyerekek is el tudtak igazodni a falvak határában röpködő madarak, a mezőn élő emlősök, sőt még a vizek halai, férgek (piócái), kételtűi között. Megismerték a rovarok többségét, s azt a néhány hüllőfajt, amelyek az útjukba kerültek. A biológiatanárok nagy része is faluról került ki. A tankönyvszerzők pedig főiskolai tanárok voltak, akik természetesen vették, hogy amit a gyerekek tudnak, arra fölösleges az időt pazarolni, elég, ha az élőlényeknek a tájnyelvi nevük mellé odateszik a köznyelvi (rendszertani) megnevezésüket. Persze csak magyarul, mert a latin nevek megtanítása túl nagy teher lett volna, mind az alsóbb szinteken tanító kollégáik, mind azoknak tanuló számára. Ebben teljesen igazuk volt, csak azt nem vették észre, vagy inkább későn, hogy túl gyorsan lezajlott a városiasodás, aminek következtében a gyerekek kapcsolata az élővilággal szinte végérvényesen megszűnt. Úgy nőnek fel, hogy a háziállatokat is csak képeken, filmekben (videón) látnak. Így van ez már évtizedek óta, viszont az állatok belső szerveit, szervrendszereit a férgekétől kezdve a puhatestűeken át az emlősökig (embert is beleértve), részletekbe menően már az alapiskolában meg kell(ett) tanulniuk. Vajon minek?



| Carl von Linné

Most éppen divat lett a környezetvédelem, ám hogy mely élőlények szorulnak rá leginkább, arról halvány fogalmuk sincs. Olyasmi ez, mint amikor egyes kollégáktól azt hallja (olvashatja) az ember, hogy a pedagógiában nem tárgyi ismeretek gyarapítása az előbbre való, hanem gondolkodni kell megtanítani a gyerekeket. Am ha megkérdeznénk tőlük, miről gondolkodjanak azok, akiknek nincsenek, illetve hiányosak a tárgyi ismereteik, kíváncsi lennék rá, mit válaszolnának. Ugyanis ez hasonló meddő vita, mint az, hogy az iskolában a nevelés vagy az oktatás kell, legyen, az elsőbbség. Sem ebben, sem az előbbiben nincs helye a vagy ennek, vagy annak.

Nó de maradjunk a témánknál! Mint idős ember, aki falusi környezetben nőtt fel, és végül biológia szakos tanár lett, ráadásul kertészeti (részben mezőgazdasági) képzésben is részesült, nyolc évtizeden át módja volt figyelemmel kísérni a természetben lezajló változásokat, így sok lehangoló, sőt néha elkeserítő jelenségnek lett a tanúja.

Életem első negyedében, úgynevezett nadrágszíjparcellákon, még egyéni gazdálkodás folyt nálunk. A falvak határa, mindegy, hogy kinek mekkora földtulajdona volt, lehetett akár még száz holdja is, kis (egy, két holdnyi) parcellákra volt felszabdalva. Őt, hat holdnál (2-3 hektár) nagyobb parcellákra nem emlékszem. Ennek több gazdasági oka volt, de ez most nem lényeges. Viszont nem annyira a termelés, mint inkább a vadon élő állatok biotópjai (élőhelyei, életlehetőségei) szempontjából jelentett ezen állapot pótolhatatlan nagy előnyt. Ugyanis a kisparcellás gazdálkodás nemcsak a vetésforgók alkalmazása szempontjából volt fontos, hanem azért is, mert a szántóföldek között rengeteg volt a téli takarmánytermő füves kaszáló és a közös használatban lévő legelő. Körülöttük pedig jellegzetes fűzfa, Csallóközben többhasznú „botlófa” sorok álltak, és kisebb bokros, erdős részek tarkították a tájakat. Ezek nem csupán fát szolgáltattak, hanem szélterelő gátak is voltak. Ugyanakkor a mezei vadaknak és madaraknak búvó, illetve szaporodási helyeket biztosítottak. Nem kellett hozzá több, mint három évtized, hogy a vidék arculata teljesen megváltozzon. Sokan, főleg az idősebb korosztály tagjai fájó emlékként őrzik azokat az éveket, amikor, mi tagadás, politikai kényszerként meg kellett alakítani a mezőgazdasági szövetkezeteket. Ma már tények bizonyítják, hogy a mezőgazdaságban a nagyüzemi termelésre való áttérést, előbb vagy utóbb, ha más módon is, meg kellett volna valósítani. Hiszen ma már az emberiség élelmezése másképpen nem lenne lehetséges. Így is a világon százmilliók szenvednek élelemhiány miatt, sőt egy nagy részük ennek következtében el is pusztul. Ez ugyan társadalmi kérdés, de legyünk őszinték, hogy nekünk, emberi fajnak a túlszaporodása, meg nagyrészt a meggondolatlan, önző viselkedése miatt kerül szemlátomást végveszélybe az egész élővilág, és benne mi magunk is. Hogy vannak bizonyos kiutak, azokra már a biológia, ökológia és a mezőgazdasági tudományok kutatói évtizedekkel ezelőtt rámutattak. Nekünk, ismereteket továbbadó (terjesztő) pedagógusoknak csupán annyi a feladatunk, „és (ez) *nem is kevés*”, hogy munkáink eredményéből adódó következtetéseikkel megismertessük elsősorban az ifúságot, de amennyire lehet, a felnőtt lakosságot úgyszintén.

A Világaink 5. fejezetében már idéztem gondolatokat Josef Reichholf professzor *Szántók és mezők világa* című könyvéből. Megjegyzem, ez a kiadvány, a Magyar Könyvklub *Természetkalauz* könyvsorozatának az egyik kötete. Utolsó (7.) fejezetének a címe, *Mi a teendő?* Ezen írásomnak ugyancsak a 7. fejezetét a szerző gondolataival szeretném zárni. Idézem: „Közép-Európa több mint a felén mezőgazdaságilag művelt földek területnek el. Ilyen hatalmas területnél merészség lenne arra gondolni, hogy az egyes emberek döntő módon segíthetik a természetvédelmet. De amire egyetlen ember képtelen, azt összefogással meg lehetne teremteni. A kulcs a gazdák kezében van. (...) A gazdák többsége valószínűleg ökológiai alapon fog dolgozni, ha másra a gazdasági és agrárpolitika nem kényszeríti.” Hát itt van a kutya elásva. Úgy tűnik, korlátlan jövedelem, mondjuk ki nyíltan, a haszonszerzés és a természetvédelem között egyelőre kibékíthetetlen (antagonisztikus) az ellentét. Ennek megszüntetésére pusztába kiáltott szó a jóindulat. Tehát a kulcs semmi esetre sem a gazdák kezében van, hanem a közigazgatási alapelveinek a feltételek nélküli betartásában. Ehhez viszont nem elég egyes nemzetállamok zöldpártjainak, *Greenpeace* szervezeteinek a törekvése. Ami célravezető lehetne, ha a különböző éghajlatok alatt élő népek államai szövetségi formációkba, még inkább föderációkba tömörülnének, s e csoportosulások globálisan összehangolt természetvédelmi törvényeket hoznának, melyeket drákói szigorral hajtatnának végre. Mert minden jel arra mutat, amit már sokan kimondtak: „*az emberiség a veszébe rohan.*” Figyelemmel kísérve a világban zajló politikai, gazdasági eseményeket, nagyon jól tudom, hogy ez igen nagyfokú, szinte már gyerekesnek tűnő naivság, de azt is, hogy sajnos már más megoldás aligha lehetséges.

